

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 340.12:341.231.14:17.022.1

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.2/01>

Горелова В.Ю.

Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського

ПАРТИКУЛЯРНИЙ ЗМІСТ МОРАЛІ В РІШЕННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

У статті здійснено аналіз поняття партикулярного змісту моралі в контексті рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Авторка доводить, що сучасне розуміння моралі в межах застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод не є універсальним, а базується на врахуванні національних соціокультурних контекстів, історичних традицій та релігійних особливостей держав-учасниць. З огляду на це, ЄСПЛ формує підхід, який забезпечує правову рівновагу між потребами демократичного суспільства та свободами окремої особи, використовуючи доктрину «межі оціночного розсуду». Такий підхід уможливорює варіативне тлумачення норм Конвенції з урахуванням морально-етичних уявлень конкретного суспільства. У центрі дослідження – прецедентні справи, що ілюструють, як ЄСПЛ визнає легітимність різних форм морального регулювання, зокрема в питаннях свободи вираження поглядів, репродуктивної етики, права на приватне життя та свободи релігії. У статті аргументовано, що партикулярний зміст моралі не суперечить загальноєвропейським правам, а навпаки, сприяє їхній гнучкій імплементації в умовах правового плюралізму.

Також у статті акцентується увага на динамічному характері моралі, який визнається Європейським судом з прав людини як чинник, що вимагає постійного оновлення правових підходів. Моральні уявлення змінюються відповідно до трансформацій соціокультурного середовища, що зумовлює необхідність гнучкого тлумачення положень Конвенції. ЄСПЛ застосовує доктрину «живого інструменту», відповідно до якої норми Конвенції повинні тлумачитися у світлі сучасних умов, а не статично. Це дозволяє враховувати зміну уявлень про такі складові, як сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, репродуктивні права, біоетичні питання тощо. Таким чином, партикулярний зміст моралі не фіксується як незмінна категорія, а розглядається як результат постійного переосмислення суспільних норм. Такий підхід сприяє легітимації судових рішень у межах мультикультурної Європи, забезпечуючи баланс між правами особи та етичними уявленнями окремих національних спільнот.

Ключові слова: партикулярний зміст моралі, права людини, рішення ЄСПЛ, моральні норми, моральні стандарти.

Постановка проблеми. Актуальність питання захисту моралі в контексті правової системи є беззаперечною, оскільки будь-яке правопорушення, злочин чи дія, що завдає шкоди іншим, є аморальним явищем. Захист моралі, таким чином, спрямований на запобігання незаконним діям та злочинним проявам у майбутньому. Така мета, що впливає з гуманістичних тенденцій та соціально-правового прогресу, знаходить своє відображення у рішеннях Європейського Суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ).

Злочин чи інше шкідливе діяння є аморальним явищем, яке суперечить усталеним уявленням про добро. Аморальність породжує антисоціальну поведінку, що не відповідає моральним і правовим нормам, і передбачає застосування відповідних заходів юридичної відповідальності. Захист моралі, таким чином, є превентивним механізмом, спрямованим на запобігання незаконним діям у майбутньому. Ця мета відповідає принципам соціально-правового прогресу та гуманістичним тенденціям, які лежать в основі європейського

законодавства і спрямовані на морально-правовий захист особи.

Однак, на жаль, захист суспільної моралі в рамках чинного законодавства України не в повній мірі відповідає цій меті. Недостатнє врахування моральних аспектів у правовій системі призводить не лише до правового безладдя, але й до деградації особистості, оскільки мораль є фундаментальним елементом суспільства, що визначає сутність людської природи на противагу тваринному світові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практика ЄСПЛ досліджується в багатьох роботах вітчизняних науковців. На рівні дисертаційних робіт слід зазначити наступні здобутки вчених: Ю.О. Коваленко «Захист персональних даних у практиці Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу: порівняльний аналіз» (2024) [1]; М.Ю. Череватий «Реформування судової системи України на засадах принципів європейського судівництва» (2024) [2]; Є.С. Калюжна «Забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейського суду з прав людини» (2024) [3]; Т. Ю. Шукюров «Вплив практики Європейського суду з прав людини на здійснення національного судочинства європейських держав» (2024) [4]; У.Х. Гулям «Застосування рішень Європейського суду з прав людини у судах першої інстанції в Україні» (2023) [5] тощо.

Виділення не вирішеної раніше частини загальної проблеми. Особливістю рішень ЄСПЛ є врахування партикулярного змісту моралі, тобто специфічних моральних стандартів, що існують у різних державах-учасниках, що відображається у визнанні права держав на певну «межу оцінки» у питаннях, пов'язаних із мораллю. Дане питання раніше не розглядалося у наукових джерелах.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення поняття та основні аспекти партикулярного змісту моралі у рішеннях ЄСПЛ

Виклад основного матеріалу. Зв'язок між правом і мораллю є невід'ємним, оскільки злочини не можуть бути морально виправданими. Суспільна мораль, як система етичних норм і правил поведінки, формується на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість і справедливість. Питання щодо того, чи всі члени суспільства розуміють значення таких категорій, як честь, гідність, справедливість, добро і зло, залишається відкритим. Мораль не формується миттєво, а є результатом історичного нагромадження поглядів і уявлень, які трансфор-

муються в норми, що регулюють поведінку людей у суспільстві. Мораль визначає напрями виховання, підтримує традиції та є засобом соціального впливу через переконання.

Аналіз практики ЄСПЛ дозволяє стверджувати, що пошук справедливості в європейському співтоваристві здійснюється через поєднання інтересів суспільства та потреб окремої особи. Приналежно, практика ЄСПЛ значною мірою пов'язана з питаннями моралі та відшкодування моральної шкоди. ЄСПЛ, застосовуючи норми Європейської конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» (надалі- Конвенція) [6], як норми прямої дії, виносить рішення, які відображають сутність і зміст цієї Конвенції. Таким чином, існує взаємозв'язок між Конвенцією та її інтерпретацією ЄСПЛ: Конвенція не може бути ефективною без тлумачення ЄСПЛ, а ЄСПЛ здійснює свою діяльність на основі положень Конвенції [6]. Цей симбіоз забезпечує динамічний розвиток морально-правових стандартів, які враховують як національні особливості, так і загальноєвропейські цінності.

Досліджуючи питання правового захисту моралі не можливо обійти практику ЄСПЛ, моральний зміст якої можна умовно поділити на дві площини: 1) особиста мораль людини та інтереси суспільства; 2) мораль, яка визнана в певному суспільстві і діє на даний час.

Стосовно першої площини, ЄСПЛ розкриває зміст моралі крізь призму пріоритетів особистого та суспільного, намічаючи шлях справедливого розмежування вимог суспільства та потреб окремої особи в рамках захисту основних прав та свобод людини і громадянина. Так моральним ЄСПЛ визнає:

– можливість втручання в особисте життя особи, якщо воно відповідає нагальній необхідності і соціальній потребі, і, зокрема, є пропорційним до поставленої законної мети (справи «Кутцнер проти Німеччини» [7], «Савіни проти України» [8], «Johansen v. Norway» [9] тощо). Під «необхідністю втручання» ЄСПЛ має на увазі, що втручання повинно відповідати нагальній соціальній потребі, зокрема коли таке втручання є пропорційним до поставленої законної мети. Втручання в особисте життя особи також буде визнаватися морально-виправданим, якщо воно передбачене законом в сенсі ст. 8 Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» [6].

– можливість втручання в особисте життя при умові «необхідності такого втручання у демократичному суспільстві» згідно до контексту п. 2

ст.8 Конвенції [6] (справи «Hokkanen v. Finland» [10], «K. and T. v. Finland» [11], «P., C. and S. v. the United Kingdom» [12], «Курочкін проти України» [13], тощо). Так, Суд наголошує, що для того щоб визначити, чи були певні заходи «необхідними в демократичному суспільстві», треба оцінити, чи були мотиви, наведені на виправдання таких заходів, належними і достатніми для цілей п. 2 ст. 8 Конвенції [6] (справа «Раду против Республики Молдова» [14], «Кэмпбелл проти Великої Британії» [15], «Калоджеро Диана проти Італії» [16], тощо).

– можливість втручання в особисте життя при умові прямої на це «передбаченості у законі» (справи «Хэлфорд проти Великобританії» [17], «Доменикини проти Італії» [18]). При цьому, формулювання «передбачено законом» тлумачиться як така оспорювана міра, яка повинна мати певне підґрунтя в національному законодавстві та обов'язково відповідати принципу верховенства права (справа «Хэлфорд проти Великобританії» [17]). Окрім того, в рамках даного питання ЄСПЛ робить наголос на тому, що відповідна категорія «передбаченість у законі» повинна бути: в належній мірі доступною та передбачуваною для обізнаності суспільства; зрозумілою, щоб кожна людина мала змогу при необхідності та з належною допомогою погоджувати свою поведінку та задовольняти вимогам закону; забезпечена належним правовим захистом від свавілля і відповідно має встановлювати з достатньою ясністю межі повноважень правоохоронних органів та органів влади (справа «Доменикини проти Італії» [18]).

Майже у всіх справах наголошується на тому, що метою Конвенції [6] при цьому є пошук справедливості та рівноваги між інтересами суспільства і потребами окремої людини. Наголошується на необхідності досягнення в державі такого стану, коли загальні інтереси знайдуть рівновагу з інтересами кожної особи (наприклад, справа «B. v. France» [19], «I. проти сполученого королівства» [20], «Stjerna v. Finland» [21], «Johansson v. Finland» [22] тощо). У будь-якому разі, ЄСПЛ Суд намагається знайти справедливість у приведенні суспільства та особи до морального консенсусу. Такі рішення знаходять своє відображення у світлі ст. 8 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6], в якій поняття особистої автономії є важливим принципом, завдяки якому забезпечується захист особистої сфери кожної особи як окремої людської істоти.

Щодо другої моральної площини, можна назвати два моменти: моральні уявлення, що

панують в певній державі та погляди на мораль Європейської спільноти. ЄСПЛ визначає, мораль, яка визнана в певному суспільстві в певний час з урахуванням певних історичних та релігійних уявлень не повинна зазнавати серйозного втручання в приватне життя певної особи з тим, щоб занурити її у таке ненормальне становище, в якому особа буде відчувати уразливість, приниження і депресію. Важливим питанням на сьогодні є принцип захисту персональних даних людини, а тому аморальним визнається невтручання в особисте життя, у зв'язку з незаконною обробкою персональних даних людини. ЄСПЛ у своїх рішеннях на тому, що втручання в особисте життя особи з ціллю зберігання її персональних даних повинно бути співрозмірним із ціллю такого збирання, та повинно передбачити обмежені строки зберігання даних персональних даних людини («Z v. Finland» [23], «C. і Марпер проти Сполученого Королівства» [24], Panteleyenko v. Ukraine [25]). На сьогоднішній день на міжнародному рівні та, зокрема, між державами-членами Ради Європи досягнуто певної узгодженості щодо основоположних принципів захисту даних і відповідних основних процесуальних гарантій, які необхідно включити до національних законодавств з метою обґрунтування необхідності будь-якого можливого втручання. Моральний зміст тут простежується в тому, що всі існуючі системи обробки даних «створені для служіння людині» незалежно від національності чи місця проживання фізичних осіб, і сприяти економічному і соціальному прогресу, розширенню торгівлі і добробуту людей (п.2) [3]. ЄСПЛ неодноразово приходить до висновку, що незаконними та аморальними визнаються наступні дії:

– систематичне зберігання та використання державними органами влади інформації про приватне життя особи (справи «Rotaru v. Romania» [26], «S. and Marper v. the United Kingdom» [24]);

– використання інформації, яка стосується далекого минулого особи (справи «Rotaru v. Romania» [26], «M.M. v. the United Kingdom» [27]);

– обробка інформації що стосується «дуже особистої» та конфіденційної категорії інформації, наприклад інформація про стан фізичного або психічного здоров'я особи чи інформація про зміну статі (справи «Z. v. Finland» [23], «I. v. Finland» [28], «P. and S. v. Poland» [29], «L.H. v. Latvia» [30]).

Аналізуючи рішення ЄСПЛ можна сказати, що пошук справедливості та рівноваги в суспільстві Європейське співтовариство здійснює шляхом

поєднання інтересів суспільства і потреб окремої людини. Моральним та справедливим Суд визнає втручання в особисте життя особи, якщо таке втручання: відповідає нагальній необхідності і соціальній потребі; відповідає умові «необхідності такого втручання у демократичному суспільстві»; є пропорційним до поставленої законної мети; прямо передбачено законом в сенсі ст. 8 Конвенції [6]. Таким чином, захист моралі в практиці ЄСПЛ є важливим елементом, який забезпечує баланс між інтересами особистості та суспільства, а також сприяє розвитку морально-правових стандартів, що відповідають сучасним викликам.

Разом з тим особливість рішень ЄСПЛ є врахування партикулярного змісту моралі, тобто специфічних моральних стандартів, що існують у різних державах-учасниках. Це відображається у визнанні права держав на певну «межу оцінки» у питаннях, пов'язаних із мораллю. У таких справах, що стосуються свободи вираження поглядів, релігійних свобод або приватного життя, ЄСПЛ часто звертає увагу на національний контекст та моральні норми, що панують у конкретному суспільстві, що підкреслює важливість врахування культурного та історичного фону при вирішенні морально-правових питань.

Партикулярний зміст моралі визначається як сукупність моральних норм і цінностей, які існують у межах окремих соціальних груп, культур або професійних спільнот. Це явище відображає специфічні моральні принципи, що формуються під впливом історичних, соціальних, релігійних та професійних чинників.

Основними аспектами партикулярного змісту моралі можливо зазначити наступні: 1. Культурна та соціальна зумовленість – моральні норми різних спільнот можуть суттєво відрізнятися залежно від традицій, історичних умов та світоглядних установок; 2. Професійна етика – специфічні моральні стандарти існують у професійних сферах, таких як медицина, правоохоронна та адвокатська діяльність, журналістика, тощо визначаючи допустимі межі поведінки представників таких галузей; 3. Релігійні та етнічні особливості – у різних релігійних традиціях можуть існувати унікальні моральні засади, які не завжди збігаються з загальноприйнятими нормами світського суспільства.

Відповідно, вплив окремих моральних традицій на законодавство відображається у формуванні спеціальних етичних кодексів та правових норм, що регулюють діяльність певних груп. Таким чином, з одного боку, партикулярний зміст

моралі сприяє різноманіттю культурних та професійних цінностей, а з іншого – може вступати в конфлікт із загальноприйнятими моральними та правовими принципами. З наведеного, вбачається важливим завданням правової системи – це гармонізація спірних аспектів для забезпечення рівноваги між повагою до локальних традицій і дотриманням загальнолюдських цінностей.

У своїй практиці ЄСПЛ постійно балансує між двома ключовими елементами: інтереси суспільства (що включають захист суспільної моралі, громадського порядку та прав інших людей) та права і потреби окремої особи (наприклад, право на приватне життя, свободу вираження поглядів, свободу релігії тощо). Даний баланс досягається через врахування партикулярного змісту моралі. ЄСПЛ визнає, що моральні норми в кожній державі можуть бути різними, і тому рішення мають враховувати національний контекст. Однак при цьому ЄСПЛ забезпечує, щоб обмеження прав людини, пов'язані із захистом моралі, були пропорційними та необхідними у демократичному суспільстві.

Слід зазначити, що у багатьох справах ЄСПЛ демонструє, як поєднуються інтереси суспільства та індивіда з урахуванням партикулярного змісту моралі. Так, у справі «Handyside v. the United Kingdom» (1976) [31] ЄСПЛ визнав, що обмеження свободи вираження поглядів (стаття 10 Конвенції) [6] для захисту моралі було обґрунтованим, враховуючи національний контекст Великобританії. При цьому ЄСПЛ підкреслив, що такі обмеження мають бути пропорційними. В іншій справі «Otto-Preminger-Institut v. Austria» (1994) [32] ЄСПЛ визнав, що заборона фільму, який ображав релігійні почуття, була обґрунтованою для захисту суспільної моралі та релігійних цінностей австрійського суспільства. При цьому ЄСПЛ врахував, що такі обмеження не повинні надмірно порушувати права окремих осіб.

У справі «Lautsi v. Italy» (2011) [33] ЄСПЛ визнав, що наявність релігійних символів (хрестів) у державних школах Італії не порушує права на свободу релігії, враховуючи культурний і моральний контекст Італії. Це рішення підкреслило важливість врахування національних моральних стандартів.

Таким чином, можливо підкреслити, що партикулярний зміст моралі в практиці ЄСПЛ проявляється через врахування національного контексту. В цих та інших рішеннях ЄСПЛ визнає, що моральні норми в кожній державі формуються під впливом історичних, культурних і релігійних

факторів і, відповідно, держави мають право на певну свободу у визначенні моральних стандартів, хоча така свобода і повинна бути обмежена принципами Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» [6]. Тобто має зберігатися пропорційність: обмеження прав людини для захисту моралі мають бути обґрунтованими та не надмірними.

Таким чином, пошук справедливості через поєднання інтересів суспільства та індивіда в практиці ЄСПЛ ґрунтується на врахуванні партикулярного змісту моралі. Це означає, що ЄСПЛ визнає різноманітність моральних стандартів у Європі, але при цьому забезпечує, щоб обмеження прав людини були пропорційними та відповідали принципам демократичного суспільства.

Партикулярний зміст моралі є важливим елементом суспільного життя, що формує специфічні моральні орієнтири різних груп. Його правове закріплення у формі професійних кодексів та законодавчих норм сприяє регулюванню моральної поведінки у суспільно значущих сферах. При цьому важливо зберігати баланс між автономією партикулярних моральних систем та загальноприйнятими етичними стандартами, що забезпечують стабільність і правопорядок у демократичному суспільстві.

Партикулярний зміст моралі в рішеннях ЄСПЛ відображає конкретні моральні стандарти, які впливають із суспільної моралі держав-учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Ці стандарти можуть впливати на тлумачення прав, гарантованих Конвенцією [6], зокрема статті 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя), статті 9 (свобода думки, совісті та релігії), статті 10 (свобода вираження поглядів) та інших [6].

Варто зазначити ознаки партикулярного змісту моралі в рішеннях ЄСПЛ: врахування національних моральних стандартів; динамічний характер моралі; баланс між інтересами особистості та суспільства; врахування національних моральних стандартів; повага до культурного різноманіття; обмеження прав заради захисту моралі; врахування релігійних аспектів; етичні аспекти у біоетиці; врахування суспільного консенсусу; захист традиційних цінностей; превентивний захист моралі.

Щодо врахування національних моральних стандартів, то ЄСПЛ визнає, що моральні стандарти можуть відрізнятися в різних країнах, і враховує це при винесенні рішень. Наприклад, у справі «S.H. and Others v. Austria» (2011)

[34], що стосувалася заборони на використання донорських гамет для штучного запліднення в Австрії. Заявники стверджували, що це порушує їхнє право на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8). Однак ЄСПЛ визнав, що заборона була обґрунтованою, враховуючи моральні та етичні стандарти австрійського суспільства. В даній справі ЄСПЛ підкреслив, що держави мають право на певну «межу оцінки» у питаннях, пов'язаних із мораллю. Дана справа показує, що ЄСПЛ враховує моральні та етичні стандарти країни при вирішенні складних медичних і сімейних питань. У справі «Müller v. Switzerland» (1988) [35] питання стосувалася конфіскації картин, які вважалися непристойними у Швейцарії. Заявник стверджував, що така конфіскація порушує його право на свободу вираження поглядів (стаття 10). Однак, ЄСПЛ визнав, що конфіскація була обґрунтованою з метою захисту моралі, враховуючи національний контекст Швейцарії. В даній справі було підкреслено, що держави мають право захищати моральні стандарти своїх громадян. Ця справа підкреслила важливість врахування національних моральних стандартів при вирішенні питань, пов'язаних із мистецтвом і свободою вираження поглядів.

У справі «A, B, and C v. Ireland» (2010) [36] на момент розгляду справи аборт в Ірландії були заборонені Конституцією, за винятком випадків, коли життя жінки перебувало під загрозою. Ця заборона була пов'язана з сильним впливом католицької церкви та традиційними моральними цінностями ірландського суспільства. Заявниці (три жінки) стверджували, що заборона на аборти примусила їх поїхати до іншої країни (до Великобританії) для проведення абортів, що порушило їхні права на приватне життя, здоров'я та свободу від жорстокого поводження. Уряд Ірландії стверджував, що заборона на аборти відображає моральні та релігійні цінності більшості населення Ірландії і є пропорційним засобом для захисту права на життя ненародженої дитини. В даній справі ЄСПЛ виніс рішення, яке частково підтримало заявниць, але в цілому визнало, що заборона на аборти в Ірландії не порушує Конвенцію [6]. Щодо двох заявниць ЄСПЛ визнав, що їхні права за ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного життя) не були порушені. ЄСПЛ врахував, що жінки мали можливість поїхати до іншої країни для проведення абортів, і це не створило надмірного тягара для них. Щодо третьої заявниці ЄСПЛ визнав, що її права за статтею 8 були порушені, оскільки ця заявниця перебувала у складній медичній ситуації

(ризик раку), і невизначеність щодо того, чи мала вона право на аборт в Ірландії, створила для неї психологічний стрес. ЄСПЛ зазначив, що Ірландія не забезпечила чіткого механізму для визначення, чи підпадає її випадок під виняток із заборони на аборти.

Важливим аспектом в даній справі вбачається те, що ЄСПЛ визнав, що Ірландія має право на «межу оцінки» у питаннях, пов'язаних із мораллю та захистом права на життя ненародженої дитини та врахував, що моральні стандарти в Ірландії формуються під впливом релігійних і культурних традицій. Однак ЄСПЛ підкреслив, що держава повинна забезпечити чіткі процедури для визначення, чи підпадає жінка під виняток із заборони на аборти. Дана справа демонструє, як ЄСПЛ враховує моральні та релігійні стандарти країни при вирішенні складних соціальних питань.

Таким чином, ЄСПЛ при вирішенні справ: враховує національний контекст а моральні та релігійні цінності визнає важливими факторами, які мають враховуватися при вирішенні питань; визнає право держав на певну свободу у визначенні моральних стандартів, але ця свобода обмежена обов'язком дотримуватися прав людини; враховує національні моральні стандарти, водночас забезпечуючи захист прав окремих осіб.

Щодо стосується етичних аспектів у біоетиці, то варто зазначити справу «Parrillo v. Italy» (2015) [37] в якій ЄСПЛ розглядав питання, пов'язане із використанням ембріонів, зачатих шляхом штучного запліднення, для наукових досліджень. Заявниця, яка зберігала ембріони після розлучення, хотіла передати їх для наукових досліджень, але італійське законодавство забороняло таке використання. Вона стверджувала, що це порушує її право на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції), адже заборона на використання ембріонів для наукових цілей порушує її право розпоряджатися своїми ембріонами, які були створені за її згодою під час шлюбу. Італійське законодавство забороняло використання ембріонів для наукових досліджень, враховуючи моральні та етичні стандарти, які випливають із католицької традиції та захисту права на життя з моменту зачаття. Уряд Італії стверджував, що заборона є пропорційним засобом для захисту моральних та етичних стандартів італійського суспільства, які ґрунтуються на захисті життя з моменту зачаття. ЄСПЛ виніс рішення на користь Італії, визнавши, що заборона на використання ембріонів для наукових досліджень не порушує Конвенцію. І хоча ЄСПЛ визнав, що питання, пов'язані з ембріо-

нами, можуть охоплюватися поняттям «приватне життя», однак ЄСПЛ зазначив, що право заявниці на розпорядження ембріонами не є абсолютним і може бути обмежене з метою захисту моральних та етичних стандартів. ЄСПЛ визнав, що Італія має право на «межу оцінки» у питаннях, пов'язаних із мораллю та етикою, зокрема щодо захисту ембріонів. Суд врахував, що заборона на використання ембріонів для наукових досліджень є пропорційним засобом для досягнення мети – захисту моральних та етичних стандартів італійського суспільства. Важливим аспектом в даній варто зазначити відсутність європейського консенсусу: адже в Європі немає єдиного підходу до питання використання ембріонів для наукових досліджень. Саме це дозволило Італії мати більшу свободу у визначенні своїх моральних стандартів. Відповідно, ЄСПЛ підтвердив, що держави мають право на певну свободу у визначенні моральних стандартів, особливо у питаннях, де немає європейського консенсусу. Дана справа демонструє, як ЄСПЛ враховує специфіку моральних норм у різних країнах, забезпечуючи при цьому дотримання принципів демократії та верховенства права.

Отже, наведені справи демонструють, що партикулярний зміст моралі в практиці ЄСПЛ проявляється через врахування національного контексту, культурних, релігійних і моральних стандартів кожної держави. Суд визнає, що моральні норми можуть відрізнятися в різних країнах, і надає державам певну «межу оцінки» для їх захисту. Однак при цьому ЄСПЛ забезпечує, щоб обмеження прав людини були пропорційними та відповідали принципам демократичного суспільства. Ці справи мають важливе значення для дослідження партикулярного змісту моралі, оскільки вони показують, як ЄСПЛ балансує між захистом прав людини та повагою до національних моральних стандартів.

Наступною ознакою партикулярного змісту моралі варто зазначити динамічний характер моралі. У своїх справах ЄСПЛ підкреслює, що моральні стандарти є динамічними і можуть змінюватися з часом, що відображається в еволюційному тлумаченні Конвенції. Це означає, що Суд враховує зміни в суспільних цінностях і моральних нормах при винесенні рішень.

Так, справа «Dudgeon v. the United Kingdom» (1981) [38] стосувалася криміналізації гомосексуальних відносин між дорослими за згодою в Північній Ірландії. ЄСПЛ визнав, що криміналізація порушує право на приватне життя (стаття 8 Конвенції) та підкреслив, що моральні стандарти

щодо гомосексуальності змінилися, і суспільство більше не вважає такі відносини аморальними. Динамічний характер моралі тут підкреслюється тією обставиною, що моральні норми щодо сексуальної орієнтації еволюціонували, і це вплинуло на рішення ЄСПЛ. Дана справа стала важливим кроком у визнанні прав ЛГБТ-спільноти в Європі.

В іншій справі «Christine Goodwin v. the United Kingdom» (2002) [39], що стосувалася прав трансгендерної особи, яка не могла офіційно змінити стать у документах після операції зі зміни статі, ЄСПЛ визнав, що відмова визнати зміну статі порушує право на приватне життя (стаття 8). Суд зазначив, що суспільство стало більш толерантним до трансгендерних осіб, і це вплинуло на його рішення. Таким чином, динамічний характер моралі визначає врахування змін в суспільних поглядах на гендерну ідентичність, що відобразилося в еволюційному тлумаченні Конвенції.

У справі «Oliari and Others v. Italy» (2015) [40] ЄСПЛ визнав, що відсутність правового визнання одностатевих партнерств порушує право на приватне життя (стаття 8) з тих підстав, що більшість європейських країн вже визнали одностатеві партнерства, що свідчить про зміну моральних стандартів.

Справа «Bayatyan v. Armenia» (2011) [41] стосувалася відмови від військової служби за переконаннями совісті. Заявник, який був свідком Єгови, відмовився служити в армії через релігійні переконання. В даному випадку ЄСПЛ визнав, що кримінальне переслідування за відмову від військової служби порушує право на свободу думки, совісті та релігії (стаття 9) та зазначив, що моральні стандарти щодо свободи совісті змінилися і тому ЄСПЛ врахував еволюцію поглядів на свободу совісті та право на відмову від військової служби.

У справі «Hämäläinen v. Finland» (2014) [42] щодо визнання шлюбу між трансгендерною особою та її партнеркою після зміни статі ЄСПЛ визнав, що вимога розлучення для визнання зміни статі не порушує Конвенцію. Однак ЄСПЛ зазначив, що моральні стандарти щодо трансгендерних осіб продовжують еволюціонувати, і це може вплинути на майбутні рішення. Тобто ЄСПЛ зважає інтереси окремої особи проти інтересів суспільства, зокрема в питаннях, пов'язаних із мораллю, визнає важливість культурного різноманіття і враховує його при винесенні рішень, пов'язаних із моральними питаннями.

Обмеження прав окремої людини заради захисту моралі ЄСПЛ може визнати обґрунтованими, якщо таке обмеження корисне для суспіль-

ства. Так, у справі «Otto-Preminger-Institut проти Австрії» (1994 рік) [32] зазначається, що кінотеатр планував показати фільм, який містив образливі для релігійних почуттів сцени. ЄСПЛ у своєму рішенні підтримав позицію влади Австрії, яка конфіскувала фільм, щоб уникнути порушення моральних норм суспільства, визнаючи, що обмеження свободи вираження поглядів було виправданим, оскільки фільм міг образити релігійні почуття більшості населення.

У дещо схожій справі «Wingrove проти Великобританії» (1996 рік) [43] заявник створив фільм, який містив образливі для християн сцени, на підставі чого влада Великобританії відмовила йому в ліцензії на показ фільму. Дане обмеження прав людини на творчість та самовираження було виправданим ЄСПЛ, оскільки фільм міг порушити релігійні почуття інших громадян та завдати моральної шкоди суспільству. В цьому контексті слід також навести суть справи «Müller та інші проти Швейцарії» (1988 рік) [44] в якій художники були засуджені за виставку картин, які містили непристойні зображення. Влада Швейцарії вказувала на те, що такі дії порушує моральні норми з чим погодився ЄСПЛ, визнаючи, що обмеження свободи мистецтва було виправданим заради захисту моралі, оскільки держава має право регулювати такі питання, враховуючи культурний контекст.

Приналежно, у справі «Norwood v. the United Kingdom» (2004) [45] щодо заборони на демонстрацію образливого плаката, спрямованого проти ісламу, ЄСПЛ враховував національні моральні стандарти, культурний контекст та інтереси суспільства та визнав, що обмеження свободи вираження поглядів (ст. 10 Конвенції) [6] було обґрунтованим з метою захисту релігійних почуттів і суспільної моралі, що підкреслює важливість балансу між свободою вираження та захистом моралі.

Іншим прикладом є справа «Handyside проти Великобританії» (1976 рік) [31] в якій заявник поскаржився, що влада конфіскувала книгу для підлітків, яка містила сексуально відвертий матеріал, вважаючи її «шкідливою для моралі». ЄСПЛ визнав, що обмеження свободи слова було виправданим заради захисту моралі, оскільки держава має право вживати заходів для захисту суспільних цінностей, особливо коли йдеться про захист неповнолітніх.

Тобто, на думку ЄСПЛ держава може обмежувати свободу мистецтва та свободу слова якщо це необхідно для захисту релігійних і моральних

цінностей суспільства, наголошуючи при цьому, що такі обмеження повинні бути пропорційними та обґрунтованими. Можливо зробити наступний висновок: обмеження прав заради захисту моралі допустимі, але вони повинні бути пропорційними та обґрунтованими; держава має право регулювати сфери мистецтва, медіа та інших форм вираження, якщо це необхідно для захисту суспільних цінностей; баланс між свободою вираження поглядів і захистом моралі є ключовим (обмеження не повинні бути надмірними або дискримінаційними); культурний та релігійний контекст грає важливу роль у визначенні допустимих обмежень.

Так само обмеження прав окремої групи людей заради захисту моралі ЄСПЛ може визнати обґрунтованими, якщо таке обмеження корисне для суспільства. К прикладу, у справі «Chapman v. the United Kingdom (2001)» [46].

Повага до культурного різноманіття підкреслена у рішеннях ЄСПЛ, та неодноразово наголошено, що європейські країни мають різні культурні традиції, які впливають на формування моральних норм. К прикладу, у справі «Lautsi v. Italy» (2011) [33] щодо питання наявності релігійних символів (хрестів) у державних школах Італії ЄСПЛ визнав, що наявність хрестів у школах не порушує права на свободу релігії (ст. 9 Конвенції) [6] або право на освіту (ст. 2 Протоколу 1) адже врахував культурний і моральний контекст Італії, де хрести є частиною національної ідентичності, а наявність релігійних символів у школах відповідає культурному контексту Італії.

Інший приклад – справа «Eweida and Others v. the United Kingdom» (2013) [47] в якій заявники стверджували, що їхні права на свободу релігії (ст. 9 Конвенції) [6] були порушені через обмеження, пов'язані з їхніми релігійними переконаннями на робочому місці. Одна з заявників, Надія Евейда, працювала стюардесою в авіакомпанії «British Airways» де відмовилася приховувати нагрудний хрестик під формою, що суперечило внутрішнім правилам компанії. Інші заявники також пов'язували свої вимоги з релігійними символами або практиками, які конфліктували з трудовими правилами. Не зважаючи на позицію судів Великобританії стосовно того, що обмеження права носити хрестик було виправданим, оскільки це відповідало політиці компанії щодо нейтрального зовнішнього вигляду працівників та вважалось важливим для захисту корпоративного іміджу та інтересів бізнесу, ЄСПЛ визнав, що право на свободу релігії включає право демон-

струвати свої релігійні переконання через одяг або символи, а обмеження права носити хрестик було непропорційним. Окрім того, компанія «British Airways» так і не змогла продемонструвати, що носіння хрестика завдало шкоди її бізнесу або іміджу. У даній справі ЄСПЛ підкреслив, що моральні норми можуть мати партикулярний (особливий) зміст, який залежить від контексту конкретної держави або організації. Справа «Eweida and Others v. the United Kingdom» [47] показує, що моральні норми, пов'язані з корпоративним іміджем, не були достатньо переконливими для обґрунтування обмеження релігійних свобод людини. Таким чином, партикулярний зміст моралі полягає у визнанні того, що моральні норми можуть відрізнятися залежно від контексту, але їх застосування має бути пропорційним і не порушувати основні права людини без достатніх підстав.

З іншого боку, у справі «S.A.S. v. France» (2014) [48] питання стосувалася французького закону 2010 року, який забороняв носіння одягу, що закриває обличчя (зокрема, нікаби та бурки) у громадських місцях. Заявниця у даній справі – жінка-мусульманка, яка носила нікаб, стверджувала, що ця заборона порушує її права на свободу релігії (ст. 9 Конвенції) та право на приватне життя (ст. 8 Конвенції) [6], оскільки носіння нікабу є виразом її релігійних переконань. Французький уряд, однак, заперечував, що іслам не вимагає від жінок закривати обличчя, і що заборона не порушує свободу релігії. Франція обґрунтовувала заборону трьома основними причинами: підтримання безпеки (необхідність ідентифікації осіб у громадських місцях), статеву рівність (захист прав жінок, які можуть бути примушені носити нікаб), вимоги співіснування у суспільстві (збереження принципів взаємодії між людьми в суспільстві, де обличчя відіграє ключову роль у соціальній комунікації). ЄСПЛ визнав, що заборона є обмеженням прав заявниці, але це обмеження може бути виправданим у демократичному суспільстві та звернув увагу на те, що Франція має широкий ступінь свободи у визначенні моральних норм і принципів суспільного життя. Відповідно, ЄСПЛ зазначив, що принцип «життя в суспільстві» є законною метою, яка може обґрунтовувати обмеження прав окремих людей, адже цей принцип передбачає, що відкритість і взаємодія між людьми є важливими для соціальної згуртованості. Тим самим ЄСПЛ визнав, що заборона носіння нікабу не порушує ст. 9 Конвенції [6], оскільки вона є пропорційною і спрямована на захист законних цілей, зокрема

принципу «життя в суспільстві», разом з тим вказуючи на те, що подібні обмеження повинні ретельно оцінюватися, щоб уникнути надмірного втручання у права людини.

Таким чином, у цій справі ЄСПЛ визнав, що моральні норми можуть мати партикулярний (національний) зміст, який залежить від культурного та соціального контексту конкретної країни. Але обмеження повинні бути обґрунтованими, пропорційними і не повинні призводити до надмірного втручання у права людини. Партикулярний зміст моралі у цій справі полягає у визнанні того, що моральні норми можуть відрізнятися залежно від культурного контексту, але їх застосування має бути обережним, щоб не порушувати основні права людини без достатніх підстав.

Основною різницею між справами «S.A.S. v. France» (2014) [48] та «Eweida and Others v. the United Kingdom» (2013) [47] у контексті партикулярного змісту моралі є те, що хоча обидві справи і стосуються обмеження прав людини заради захисту моралі, але вони демонструють різні підходи до визначення партикулярного змісту моралі та його впливу на права людини. Основною відмінністю тут постає контекст моралі. Так, у справі «S.A.S. v. France» (2014) [48] мораль має колективний характер і спрямована на захист суспільних цінностей, таких як рівність статей, безпека та соціальна гармонія, тоді як у справі «Eweida and Others v. the United Kingdom» (2013) [47] мораль має індивідуальний та інституційний характер, оскільки стосується прав окремих осіб та інтересів бізнесу. Партикулярний зміст моралі у справі «S.A.S. v. France» (2014) [48] тісно пов'язаний із національною ідентичністю та принципами світськості, які є фундаментальними для французького суспільства та спрямовані на захист колективних цінностей, таких як соціальна згуртованість і рівність. ЄСПЛ визнав, що такі норми можуть обмежувати індивідуальні права, якщо вони пропорційні та обґрунтовані та підкреслив, що принцип «життя в суспільстві» є законною метою, яка може обґрунтовувати обмеження прав.

У справі «Eweida and Others v. the United Kingdom» (2013) [47] партикулярний зміст моралі є більш індивідуалістичним (враховував права окремих осіб, таких як право на свободу релігії та вираження своїх переконань). ЄСПЛ підкреслив, що обмеження прав повинні бути обережними та пропорційними і не повинні надмірно обмежувати індивідуальні свободи.

Таким чином, у обох справах ЄСПЛ визнав право держав на захист моралі, але підкреслив,

що такі обмеження повинні бути пропорційними та обґрунтованими. У Франції ЄСПЛ більше враховував національний контекст, тоді як у Великобританії акцент був зроблений на індивідуальних правах. Партикулярний зміст моралі у цих справах демонструє, що моральні норми можуть мати різний характер залежно від культурного, соціального та національного контексту, але їх застосування має бути обережним, щоб не порушувати основні права людини.

Слід зазначити, що ЄСПЛ визнає, що захист моралі може мати превентивний характер, тобто спрямований на запобігання аморальним діям у майбутньому. Дане питання особливо важливо у справах, пов'язаних із захистом дітей та вразливих груп населення. Окрім того, превентивний характер захисту моралі може бути пов'язаний з завданням потенційної шкоди для навколишнього середовища та порушити плани місцевого розвитку. Так, у справі «Chapman v. the United Kingdom» (2001) [46] представниця ромів оскаржувала відмову британської влади дозволити їй проживати на своїй землі в трейлері та стверджувала, що це порушує її право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8 Конвенції) [6], а відмова дозволити їй проживати на своїй землі заважає її традиційному способу життя як представниці громади ромів. Британська влада, однак, вважала, що її дії були спрямовані на захист навколишнього середовища та інтересів місцевої громади. У даній справі ЄСПЛ визнав, що обмеження права заявниці було виправданим, оскільки воно мало превентивну мету – запобігти потенційній шкоді для навколишнього середовища та інтересів місцевої громади та підкреслив, що держава має право вживати превентивних заходів для захисту навколишнього середовища та соціальних інтересів, навіть якщо конкретна шкода ще не сталася, адже держава має широкий ступінь свободи у визначенні того, як балансувати інтереси окремих осіб і суспільства. У своєму рішенні ЄСПЛ визнав, що обмеження права заявниці не порушує ст. 8 Конвенції [6], оскільки воно було виправданим і пропорційним, що демонструє, що захист моралі та інтересів суспільства може бути спрямований не лише на реагування на вже існуючі проблеми, але й на запобігання їх виникненню, а держави мають широкий ступінь свободи у визначенні того, як балансувати інтереси окремих осіб і суспільства з урахуванням національного контексту та специфіки кожного випадку.

Висновки. Наведені вище справи демонструють, як ЄСПЛ враховує партикулярний зміст

моралі, зважаючи на національний контекст, культурні традиції та еволюцію суспільних норм. Суд часто наголошує на важливості балансу між інтересами особистості та суспільства, а також на динамічному характері моральних стандартів.

Ознаки партикулярного змісту моралі в рішеннях ЄСПЛ включають не лише врахування національних моральних стандартів, динамічний характер моралі та баланс між інтересами особистості та суспільства, але й такі аспекти, як повага до культурного різноманіття, врахування релігійних та етичних аспектів, суспільний консенсус, захист традиційних цінностей та превентивний захист моралі. Ці ознаки демонструють, як ЄСПЛ враховує специфіку моральних норм у різних країнах, забезпечуючи при цьому дотримання принципів демократії та верховенства права. Приналежно, ЄСПЛ: визнає, що моральні норми можуть відрізнятися в різних країнах через історичні, культурні, релігійні та соціальні особливості; надає державам «межу оцінки», що дозволяє їм враховувати свої національні моральні стандарти при врегулюванні суперечок; підкреслює, що моральні стандарти є динамічними і можуть змінюватися з часом під впливом суспільного прогресу; враховує еволюцію моральних норм у своїх рішеннях, що відображає еволюційний підхід до тлумачення Конвенції [6]; постійно балансує між захистом прав окремої особи та інтересами суспільства, зокрема у питаннях, пов'язаних із мораллю; наголошує на можливості обмеження прав людини, якщо такі обмеження є пропорційними та необхідними у демократичному суспільстві; застерігає, що обмеження прав людини повинні бути обґрунтованими, якщо вони спрямовані на захист моралі

та мають бути пропорційними та не надмірними; враховує релігійні аспекти при вирішенні питань, пов'язаних із мораллю, оскільки релігія є важливим чинником у формуванні моральних норм; визнає право держав захищати релігійні почуття своїх громадян; враховує етичні аспекти у справах, пов'язаних із біоетикою, зокрема щодо штучного запліднення, використання ембріонів тощо та акцентує увагу на тому, що держави повинні встановлювати моральні та етичні стандарти у таких питаннях; звертає увагу на суспільний консенсус щодо певних моральних питань у країнах-учасниках; визнає важливість традиційних цінностей у формуванні моральних норм та вказує, що традиційні цінності можуть відігравати ключову роль у визначенні моральних стандартів; враховує, що захист моралі та інтересів суспільства може включати превентивні заходи, спрямовані на запобігання потенційній шкоді, але такі заходи повинні бути пропорційними та обґрунтованими та не повинні надмірно обмежувати права людини. Окрім того держави мають право враховувати національний контекст та специфіку кожного випадку при вжитті превентивних заходів.

У контексті партикулярного змісту моралі пошук справедливості в практиці ЄСПЛ полягає у врахуванні національних моральних стандартів при одночасному забезпеченні прав і свобод окремої особи. Це дозволяє знаходити баланс між інтересами суспільства та індивіда, враховуючи культурну та моральну різноманітність Європи. Таким чином, ЄСПЛ забезпечує, щоб захист моралі не перетворювався на надмірне обмеження прав людини, а відповідав принципам демократії та верховенства права.

Список літератури:

1. Коваленко Ю.О. Захист персональних даних у практиці Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу: порівняльний аналіз: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2024. 215
2. Череватий М.Ю. Реформування судової системи України на засадах принципів європейського судівництва: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2024. 198 с.
3. Калюжна Є.С. Забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейського суду з прав людини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2024. 180 с.
4. Шукюров Т.Ю. Вплив практики Європейського суду з прав людини на здійснення національного судочинства європейських держав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2024. 225 с.
5. Гулям У.Х. Застосування рішень Європейського суду з прав людини у судах першої інстанції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2023. 190 с.
6. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
7. Kutzner v. Germany: рішення ЄСПЛ від 26 лютого 2002 року, заявка № 46544/99. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-60163> (дата звернення: 10.02.2025).
8. Saviny v. Ukraine: рішення ЄСПЛ від 18 грудня 2008 року, заявка № 39948/06. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-90360> (дата звернення: 10.02.2025).
9. Johansen v. Norway: рішення ЄСПЛ від 7 серпня 1996 року, заявка № 17383/90. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58059> / (дата звернення: 10.02.2025).

10. Hokkanen v. Finland: рішення ЄСПЛ від 23 вересня 1994 року, заявка № 19823/92. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57911> (дата звернення: 15.02.2025).
11. K. and T. v. Finland: рішення ЄСПЛ від 12 липня 2001 року, заявка № 25702/94. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-59587> (дата звернення: 15.02.2025).
12. P., C. and S. v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 16 липня 2002 року, заявка № 56547/00. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-60610> (дата звернення: 05.03.2025).
13. Kurochkin v. Ukraine: рішення ЄСПЛ від 19 лютого 2013 року, заявка № 42276/08. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-98825> (дата звернення: 05.03.2025).
14. Radu v. Republic of Moldova: рішення ЄСПЛ від 6 квітня 2010 року, заявка № 50073/07. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-142398> (дата звернення: 20.03.2025).
15. Campbell v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 25 березня 1992 року, заявка № 13590/88. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57771> (дата звернення: 20.03.2025).
16. Calogero Diana v. Italy: рішення ЄСПЛ від 15 листопада 1996 року, заявка № 15211/89. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58072> (дата звернення: 20.03.2025).
17. Halford v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 25 червня 1997 року, заявка № 20605/92. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58039> (дата звернення: 20.03.2025).
18. Domenichini v. Italy: рішення ЄСПЛ від 15 листопада 1996 року, заявка № 15943/90. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58073> (дата звернення: 28.03.2025).
19. B. v. France: рішення ЄСПЛ від 25 березня 1992 року, заявка № 13343/87. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57770> (дата звернення: 28.03.2025).
20. I. v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 11 липня 2002 року, заявка № 25680/94. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-60595> (дата звернення: 29.03.2025).
21. Stjerna v. Finland: рішення ЄСПЛ від 25 листопада 1994 року, заявка № 18131/91. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57912> (дата звернення: 29.03.2025).
22. Johansson v. Finland: рішення ЄСПЛ від 6 вересня 2007 року, заявка № 10163/02. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-82198> (дата звернення: 01.04.2025).
23. Z v. Finland: рішення ЄСПЛ від 25 лютого 1997 року, заявка № 22009/93. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58033> (дата звернення: 01.04.2025).
24. S. and Marper v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 4 грудня 2008 року, заявки № 30562/04 та 30566/04. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-90051> (дата звернення: 01.04.2025).
25. Panteleyenko v. Ukraine: рішення ЄСПЛ від 29 липня 2010 року, заявка № 11901/02. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr/?i=001-76114> (дата звернення: 01.04.2025).
26. Rotaru v. Romania: рішення ЄСПЛ від 4 травня 2000 року, заявка № 28341/95. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58586> (дата звернення: 02.04.2025).
27. M.M. v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 13 листопада 2012 року, заявка № 24029/07. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-114517> (дата звернення: 02.04.2025).
28. I. v. Finland: рішення ЄСПЛ від 17 липня 2008 року, заявка № 20511/03. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-87510> (дата звернення: 02.04.2025).
29. P. and S. v. Poland: рішення ЄСПЛ від 30 жовтня 2012 року, заявка № 57375/08. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-114098> (дата звернення: 02.04.2025).
30. L.H. v. Latvia: рішення ЄСПЛ від 29 квітня 2014 року, заявка № 52019/07. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-142673> (дата звернення: 03.04.2025).
31. Handyside v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 7 грудня 1976 року, заявка № 5493/72. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57499> (дата звернення: 03.04.2025).
32. Otto-Preminger-Institut v. Austria: рішення ЄСПЛ від 20 вересня 1994 року, заявка № 13470/87. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57897> (дата звернення: 03.04.2025).
33. Lautsi v. Italy: рішення Великої Палати ЄСПЛ від 18 березня 2011 року, заявка № 30814/06. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-95589> (дата звернення: 03.04.2025).
34. S.H. and Others v. Austria: рішення ЄСПЛ від 3 листопада 2011 року, заявка № 57813/00. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-107325> (дата звернення: 03.04.2025).
35. Müller v. Switzerland: рішення ЄСПЛ від 24 травня 1988 року, заявка № 10737/84. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-60715> (дата звернення: 04.04.2025).
36. A, B, and C v. Ireland: рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2010 року, заявка № 25579/05. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-102332> (дата звернення: 04.04.2025).
37. Parrillo v. Italy: рішення Великої Палати ЄСПЛ від 27 серпня 2015 року, заявка № 46470/11. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-157263> (дата звернення: 04.04.2025).
38. Dudgeon v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 22 жовтня 1981 року, заявка № 7525/76. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57473> (дата звернення: 04.04.2025).

39. Christine Goodwin v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 11 липня 2002 року, заявка № 28957/95. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-60596> (дата звернення: 04.04.2025).
40. Oliari and Others v. Italy: рішення ЄСПЛ від 21 липня 2015 року, заявки № 18766/11 та 36030/11. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-156265> (дата звернення: 04.04.2025).
41. Bayatyan v. Armenia: рішення Великої Палати ЄСПЛ від 7 липня 2011 року, заявка № 23459/03. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-105611> (дата звернення: 04.04.2025).
42. Hämäläinen v. Finland: рішення Великої Палати ЄСПЛ від 16 липня 2014 року, заявка № 37359/09. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-145768> (дата звернення: 05.04.2025).
43. Wingrove v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 25 листопада 1996 року, заявка № 17419/90. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58080> (дата звернення: 05.04.2025).
44. Müller and Others v. Switzerland : рішення ЄСПЛ від 24 травня 1988 року, заявка № 10737/84. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57487> (дата звернення: 05.04.2025).
45. Norwood v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 16 листопада 2004 року, заявка № 23131/03. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67632> (дата звернення: 05.04.2025).
46. Chapman v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 18 січня 2001 року, заявка № 27238/95. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-59154> (дата звернення: 08.04.2025).
47. Eweida and Others v. the United Kingdom: рішення ЄСПЛ від 15 січня 2013 року, заявки № 48420/10, 59842/10, 51671/10 та 36516/10. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-115881> (дата звернення: 08.04.2025).
48. S.A.S. v. France : рішення Великої Палати ЄСПЛ від 1 липня 2014 року, заявка № 43835/11. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-145240> (дата звернення: 08.04.2025).

Horielova V.Yu. PARTICULAR CONTENT OF MORALITY IN THE DECISIONS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

The article analyses the concept of particular content of morality in the context of judgments of the European Court of Human Rights (ECHR). The author proves that the modern understanding of morality within the framework of the application of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is not universal, but is based on the consideration of national socio-cultural contexts, historical traditions and religious peculiarities of the participating States. In view of this, the ECtHR is developing an approach that ensures a legal balance between the needs of a democratic society and the freedoms of an individual, using the doctrine of the 'margin of appreciation'. This approach makes it possible to interpret the provisions of the Convention in different ways, taking into account the moral and ethical views of a particular society. The study focuses on case law illustrating how the ECtHR recognises the legitimacy of various forms of moral regulation, including freedom of expression, reproductive ethics, the right to privacy and freedom of religion. The article argues that the particular content of morality does not contradict the European rights, but, on the contrary, contributes to their flexible implementation in the context of legal pluralism.

The article also focuses on the dynamic nature of morality, which is recognised by the European Court of Human Rights as a factor requiring constant updating of legal approaches. Moral perceptions change in line with the transformations of the socio-cultural environment, which necessitates a flexible interpretation of the Convention's provisions. The ECtHR applies the doctrine of a 'living instrument', according to which the provisions of the Convention should be interpreted in the light of current conditions, and not static. This allows us to take into account changing perceptions of such components as sexual orientation, gender identity, reproductive rights, bioethical issues, etc. Thus, the particular content of morality is not fixed as an unchanging category, but is seen as the result of a constant rethinking of social norms. This approach contributes to the legitimization of judicial decisions within a multicultural Europe, ensuring a balance between individual rights and the ethical views of individual national communities.

Key words: *particular content of morality, human rights, ECHR judgments, moral norms, moral standards.*